

Стан наукового розроблення проблем історії українського державотворення

Доповідач: Семенов В.М., к. держ.упр., доц. кафедри права СумДУ

Однією із складових науки державного управління є навчальна дисципліна "Історія державного управління". Вона раніше не вивчалася у вищих навчальних закладах і протягом тривалого часу не була об'єктом наукових досліджень. Це можна пояснити тим, що за радянських часів існувала точка зору про бездержавність України, і ті державотворчі процеси, що відбувались на українських теренах, вважались загальним надбанням радянського народу. З проголошенням незалежності України питання дослідження історії державного будівництва постали на порядку денному.

За більш ніж двадцять років існування Української незалежної держави проблематику питань українського державотворення та державного управління досліджено ще не на належному рівні. У переважній більшості питання історії українського державотворення розглядаються у підручниках, навчальних посібниках та курсах лекцій. Зокрема, у таких: навчальний посібник за редакцією Л. Дещинського "Історія України та її державності" [4], експериментальний підручник "Історія державності України" за загальною редакцією О. Бандурки та О. Ярмиша [3], навчальні посібники "Історія державного управління в Україні" В. Орленка [9], "Державотворення в Україні. Історія та сучасність" В. Кравченка та Ю. Титаренка [6], "Історія державного управління в Україні" В. Киричука та В. Тимцуника [5], "Державне управління та місцеве самоврядування в Україні. Історичний нарис" Г. Швидька та В. Романова [10], "Історія української державності" Я. Малика, Б. Вола та В. Чуприни [7], та ін. Також не можливо оминати увагою ґрунтовну колективну працю «Історія державної служби в Україні», що вийшла друком у 2009 році, в якій значна увага приділена саме розвитку державного управління.

Проблеми історії державного управління включено як окремі розділи до навчальних посібників з державного управління, а саме: "Державне управління та менеджмент" за редакцією Г. Одінцової [1], "Державне управління" В. Малиновського [8] та ін.

Традиційно питання історії українського державотворення та державного управління висвітлюються і в юридичній літературі. Тут також переважають навчальні посібники та курси лекцій. Серед них: курс лекцій "Історія держави і права України" за редакцією В. Гончаренка, "Історія держави і права України" за редакцією А. Рогожина, "Історія держави і права" за редакцією А. Чайковського, підручник для юридичних вузів "Історія держави і права України", підготовлений авторським колективом за редакцією А. Рогожина та ін.

Предметом науки історія держави і права України є вивчення виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України [2, с. 3]. На відміну від цього, предмет історії державного управління України формулюється дещо інакше, а саме: вивчення основних закономірностей виникнення та формування держави в Україні, її органів управління, типи та форми держави, апарат, механізми і кадри державного управління на різних етапах історичного розвитку [5, с. 16]. З огляду на різницю у визначеннях предмета дослідження в доробках представників юридичної науки увага переважно приділяється саме правовим відносинам, що має наслідком зменшення матеріалу, присвяченого саме історії державного управління.

Висвітлення процесів державотворення знаходить своє відображення і в науковій літературі з історії України. Більшість професійних істориків у своїх працях не можуть оминати процеси формування та функціонування органів влади. У більшості випадків саме роботи професійних істориків є джерелом для авторів доробок з історії державного управління України.

За специфікою матеріалу праці з історії України можна умовно поділити на дві частини. До першої слід віднести роботи, в яких викладено перебіг подій вітчизняної історії комплексно, тобто від найдавніших часів до сучасності, в яких переважно розглядаються всі українські історичні регіони. До неї можна віднести праці М. Грушевського "Історія України-Руси", М. Аркаса "Історія України-Руси", Д. Дорошенка "Історія України", Н. Полонської-Василенко "Історія України",

Д. Бантиш-Каменського "Історія Малоросії", І. Крип'якевича "Історія України", О. Субтельного "Україна: історія", багатотомні видання, присвячені історії України, що видавались в радянський період, та ін.

До другої групи належать наукові праці, присвячені або окремим регіонам, або певним періодам історії України. До неї належать роботи Д. Яворницького "Історія запорозьких козаків", Д. Багалія "Історія Слобідської України", Т. Яковлевої "Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни", цикл статей В. Степанкова, В. Смоля з історії українського козацтва, що присвячені його державно-управлінським аспектам, О. Гуржія "Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право", А. Слюсарського "Слобідська Україна" та "Соціально-економічний розвиток Слобожанщини", І. Нагаєвського "Історія української держави двадцятого століття" та ін.

Зважаючи на те, що література з історії національного державотворення та державного управління вкрай необхідна і появу кожного нового дослідження можна тільки вітати, все ж таки слід зауважити, що зазначені вище видання мають певні недоліки. Зокрема, дослідженнями охоплено не всі періоди українського державотворення. У деяких з них відсутні відомості про низку українських історичних регіонів.

Як недолік можна відзначити те, що автори цих видань у багатьох випадках не користувалися сучасними дослідженнями з історії України, оскільки більшість з названих посібників побачили світ у другій половині 90-х рр. минулого століття.

Невідпрацьованим залишається питання періодизації історії українського державотворення. У згаданих вище підручниках та навчальних посібниках кожен з авторів подає її зі своєї точки зору, що в певних випадках сприяє виникненню хронологічної плутанини.

Ще одним із недоліків можна вважати те, що дослідженнями з історії управлінських відносин, які мали місце на теренах України в минулому, охоплено не всі періоди вітчизняної історії. Так, недостатньою є наукова розробка розвитку управлінських відносин періоду Української революції 1917 – 1920 рр., хоча певні зрушення в цьому напрямку вже здійснено.

Також можна зазначити, що за попередньою традицією, особливо у виданнях 90-х рр., значна увага приділяється класовій боротьбі та простежується тенденція до викладення матеріалу з точки зору формаційного підходу у розвитку суспільства.

Недоречним, у згаданих роботах з історії українського державотворення та державного управління, є і те, що значний обсяг викладеного матеріалу присвячується опису суто історичних подій, а не становленню і розвитку державно-управлінських інституцій та відносин, характеристиці основ організації та діяльності органів публічної влади їх функцій та принципів діяльності. Проблемним залишається й питання періодизації основних етапів українського державотворення.

Таким чином, можна дійти висновку, що в роботах фахівців з історії України, як сучасних, так і тих, що працювали в минулому, опрацьовано значний за обсягом матеріал з питань історії українського державотворення та державного управління. На жаль, ці матеріали не завжди використовуються в студіях з історії державного управління і особливо це стосується новітніх досліджень з історії України. З огляду на це введення до обігу науки державне управління сучасних доробок з історії України є важливим завданням, виконання якого сприятиме змістовності та ґрунтовності при проведенні досліджень з державного управління і особливо історії державного управління України.

Але чи не найбільшою проблемою досліджень з історії українського державотворення та державного управління є те, що, станом на сьогоднішній день практично не існує категоріального апарату та методологічної основи для проведення ретроспективних досліджень з державотворення та державного управління. Автори, зазначені вище переважно використовують методи досліджень історичної науки, а для досліджень з історії державного управління цього недостатньо. Тому, актуальним завданням сьогодні є розробка сучасної методологічної основи для досліджень з історії національного державотворення та державного управління.

Література

1. Державне управління і менеджмент : Навч. посіб. у табл. і схемах / [Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.] ; за заг. ред. Г. С. Одінцової. – Х. : ХарPI УАДУ, 2002. – 492 с.
2. Історія держави і права України / [за ред. А. Й. Рогожина]. – К. : Ін Юре, 1996. – 368 с.
3. Історія державності України : Експериментальний підручник / [за заг. ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша]. – Х. : ТОВ "Одіссей", 2004. – 608 с.
4. Історія України та її державності : навч. посіб. / [І. О. Гаврилів, Л. Є. Дещинський, Р. Д. Зінкевич та ін.]. – Львів : Бескид Біт, 2005. – 368 с.
5. Киричук В. В. Історія державного управління в Україні : навч. посіб. / В. В. Киричук, В. І. Тимцуник. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 244 с.
6. Кравченко В. І. Державотворення в Україні. Історія та сучасність : навч. посіб. / В. І. Кравченко, Ю. Л. Титаренко. – Донецьк : Інститут внутрішніх справ МВС України, 1998. – 256 с.
7. Малик Я. Історія української державності / Я. Малик, Б. Вол, В. Чуприна. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 1995. – 250 с.
8. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Ред.-вид. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 558 с.
9. Орленко В. І. Історія державного управління в Україні : Навч. посіб. / В. І. Орленко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 268 с.
10. Швидько Г. К. Державне управління та місцеве самоврядування в Україні : історичний нарис : навч. посіб. / Г. К. Швидько , В. Є. Романов. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – Ч. 1. – 140 с.